

*Л. А. Руденко,
завідувач відділу практичної психології
Львівського НПЦ ПТО НАПН України*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КУЛЬТУРИ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ І ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ

Сучасним випускникам професійно-технічних навчальних закладів, які розпочинають трудову діяльність, часто притаманні правова неосвіченість і правовий нігілізм, що ускладнює професійну адаптацію молодих фахівців. Ці явища – наслідок неусвідомленості певною частиною молоді значущості вивчення у професійно-технічних навчальних закладах курсу “Основи правових знань”, завданням якого є формування в учнів відповідного рівня правової компетентності. Г. Дегтярьова вважає, що цей навчальний предмет, окрім формування правових знань учнів ПТНЗ відповідно до їхньої професії, спрямований також на виховання зрілої особистості професіонала, здатної до самоаналізу, аналізу навколишніх подій, пов'язаних із суспільно-правовим життям [1, с. 101].

Правова компетентність майбутніх фахівців, що працюватимуть у різних виробничих сферах, а також у системі “людина – людина”, розуміється як особистісно-професійна якість, що виявляється у здатності до пізнання соціально-правової дійсності, усвідомленні ціннісного впливу права на учасників трудового процесу, спроможності відповідально здійснювати правозахисну і правореалізаційну діяльність у професійній сфері. Як важлива складова професійної компетентності майбутнього фахівця, правова компетентність формується на всіх етапах його професійного становлення, зокрема під час навчання у ПТНЗ.

Формування правової компетентності майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки передбачає:

- усвідомлення учнями на рівні переконань соціально-професійної значущості власної правової компетентності в успішному виконанні професійної діяльності;
- актуалізацію правової освіченості майбутніх фахівців, тобто набуття ними методологічних, нормативних, загальнотеоретичних, методичних та організаційно-технологічних правових знань;
- позитивне спілкування у підсистемах “викладач права – учень”, “учень – майстер виробничого навчання – керівник виробничої практики”, “учень – учнівська група”, “роботодавець – майбутній фахівець” відповідно до морально-правових норм, прийнятих у суспільстві.

Професійне життя відбувається у колі інших людей, від бажання яких співпрацювати разом і здатностей це робити залежить результат спільної праці. Тобто, професійне життя й діяльність заповнені стосунками з оточуючими людьми. Якщо фахівець хоче бути незалежним від зовнішніх впливів у досягненні професійної мети, то має вибудувати якомога більше позитивних відносин. За твердженням У. Дік [2, с. 37, 39], робота приносить найбільше задоволення, коли пов’язана з позитивними контактами й стосунками, особливо в жорсткому конкурентному середовищі. Уміння будувати саме такі, позитивно орієнтовані стосунки і буде свідчити про рівень культури міжособистісних стосунків, яка, разом із правовою компетентністю, є важливими складовими професійної компетентності фахівця і знаходяться у тісному взаємозв’язку.

Культуру міжособистісних стосунків відносять до галузі сучасної етики, яка досліджує різноманітні морально-етичні системи минулого і сьогодення, намагаючись віднайти моделі поведінки і спілкування, і спрямована на сприяння гармонізації стосунків між людьми у будь-якій сфері суспільного життя, у тому числі правовій і професійній. Вона розглядає морально-етичні механізми боротьби із проявами агресії та брутальності, які спроможні долати людський егоїзм, ушляхетнювати людину, сприяти її комунікативному вдосконаленню. До цих механізмів належать моральні чесноти людини, норми суспільної моралі,

правила етикету, морально-правові надбання загальнолюдської культури. Названі механізми також регулюються правовими нормами суспільства, у якому живе і працює людина.

У контексті праксеології культура міжособистісних стосунків вивчає мораль з точки зору її реалізації. У цьому зв'язку акцентується увага на певній системі морально-етичних цінностей, яка включає морально-етичні принципи, правила поведінки і спілкування, поведінкові, комунікативні та морально-правові взірці, на які орієнтуються люди в процесі соціальної взаємодії. Тобто, культура міжособистісних стосунків, використовуючи концептуальний доробок і категоріальний апарат етики, наповнює їх конкретним соціально-історичним змістом. Таким чином, можемо говорити про практичну етику, основою якої є не стільки ідея доброчесності, скільки уявлення про належну поведінку і морально-правову відповідальність за свої вчинки.

З огляду на це невід'ємними характеристиками культури міжособистісних взаємин вважаємо гуманістичну мораль і основні елементи сучасного етикету – культуру манер, вербального й невербального спілкування, комунікативну компетентність, моральну і правову відповідальність тощо. Усі вони знаходять своє відображення і в професійних сферах діяльності.

В основу формування культури міжособистісних стосунків покладається принцип гуманізму і ціннісний ідеал особистості – історично зумовлений взірець моральних чеснот і пристойних манер, який впливає на формування поведінково-комунікативного стандарту. І. Зязюн пропонує за одиницю аналізу особистості обрати “динамічні особистісні смисли і розглядати їх як індивідуальне відображення дійсності, що виражає відношення особистості до тих об'єктів, заради яких розгортається її діяльність і спілкування” [3, с. 15]. Усвідомлений таким чином особистісний смисл, стає ціннісним надбанням особистості, надає особистісного смислу й значущості нормам поведінки і сприяє формуванню її соціально-ціннісних якостей, що відповідають правовим нормам, прийнятим у суспільстві.

Становлення особистості відбувається через її діяльність, взаємодію і спілкування з іншими людьми, у процесі чого створюється власна система цінних для особистості міжособистісних і суспільних взаємозв'язків з оточуючим світом. Не останню роль у цьому процесі відіграє правова культура особистості, яка розкривається у поєднанні правових знань, правових стосунків і правової поведінки людини. Г. Дегтярьова [1, с. 101] розглядає правову культуру як “певний рівень пізнання майбутнім фахівцем зрізу істини правової дійсності в конкретному історико-культурному періоді, що надає можливість усвідомити природу, розвиток і цінність права у всіх його проявах: етнічному, історичному, національному, загальнолюдському, вийти на цілісно-мотиваційну домінанту в професійній діяльності”.

До психолого-педагогічних умов формування культури міжособистісних стосунків у контексті підвищення рівня правової компетентності майбутніх фахівців відносимо:

- психолого-педагогічне забезпечення розвитку правової культури майбутніх фахівців;
- забезпечення ефективності міжособистісної взаємодії у правовій підготовці майбутніх фахівців з метою кращого усвідомлення ними значущості власної правової компетентності;
- формування правових знань як підґрунтя для реалізації та поліпшення стосунків з іншими людьми, у тому числі в професійній діяльності;
- організацію професійного навчання майбутніх фахівців як компетентнісно орієнтованої підготовки з метою формування культури міжособистісних стосунків майбутніх кваліфікованих робітників та їхньої правової культури;
- професійну спрямованість викладання предмета “Основи правових знань”.

Таким чином можемо відзначити, що культура міжособистісних стосунків і правова компетентність фахівця є взаємозумовленими характеристиками його

професіоналізму і відіграють значну роль у процесі його адаптації до нових умов на робочому місці, сприяють встановленню конструктивних взаємин у професійній сфері на усіх ієрархічних рівнях, допомагають самоактуалізації й реалізації особистісного потенціалу випускника професійно-технічного навчального закладу.

1. *Дегтярьова Г.* Науково-методичні основи професійно спрямованого викладання предмета “Основи правових знань” у ПТНЗ / Ганна Дегтярьова // Теоретичні засади методики професійно спрямованого викладання загальноосвітніх предметів у ПТНЗ : монографія [за ред. Г. П. Васяновича]. — Львів : В-во “Сполом”, 2005. — С. 90–120.

2. *Дик У.* Эффективная коммуникация. Приемы и навыки / Пер. с нем. / Улла Дик. — Х. : Изд-во Гуманитарный центр, 2007. — 188 с.

3. *Зязюн І. А.* Естетичні засади розвитку особистості / Іван Андрійович Зязюн // Мистецтво у розвитку особистості : монографія [За ред., передмова та післямова Н. Г. Ничкало]. — Чернівці : Зелена Буковина, 2006. — С. 14—36.